

**Prawo cywilne - część ogólna.
Czynności notarialne.
Klauzule notarialne**

Przejdź do produktu na **ksiegarnia.beck.pl**

Część I.

Komentarz praktyczny z orzecznictwem

Rozdział 1. Zagadnienia wstępne. Pojęcie, źródła i wykładnia
prawa cywilnego

Rozdział 2. Podmioty stosunków cywilnoprawnych: osoby fizyczne,
osoby prawne, jednostki organizacyjne określone w art. 33¹ KC

Rozdział 3. Przedmioty stosunków cywilnoprawnych. Pojęcie
rzeczy

Rozdział 4. Czynności prawne

Rozdział 5. Tryby zawierania umów

Rozdział 6. Forma czynności prawnej

Rozdział 7. Wady oświadczenia woli

Rozdział 8. Warunek i termin

Rozdział 9. Przedstawicielstwo

Rozdział 10. Przedawnienie i terminy zawite

Rozdział 1. Zagadnienia wstępne. Pojęcie, źródła i wykładnia prawa cywilnego

1. Pojęcie prawa cywilnego

Jedną z najistotniejszych gałęzi prawa w praktyce notarialnej stanowi prawo cywilne. Wręcz wskazuje się, że prawo cywilne ma fundamentalne znaczenie dla większości aktów notarialnych (zob. *M. Kasprzyk, M. Kudelski, Metodyka sporządzania aktów notarialnych*, Warszawa 2022, s. 5). Z kolei wyróżniana w systematyce prawa cywilnego część ogólna określa zasady i instytucje wspólne pozostałym działom prawa cywilnego. Rzetelna znajomość części ogólnej prawa cywilnego jest zatem niezbędna w praktyce notarialnej.

W pierwszej kolejności przypomnieć należy pojęcie prawa cywilnego, które stanowi jedną z gałęzi prawa. Gałąź prawa oznacza spójny i uporządkowany, zgodnie z przyjętymi założeniami, zespół norm prawnych, regulujący określoną kategorię stosunków społecznych. Owe stosunki społeczne, które reguluje Kodeks cywilny, to zgodnie z art. 1 KC stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i osobami prawnymi. W doktrynie i orzecznictwie rozważano różne kryteria mające pozwolić na wyróżnienie stosunków cywilnoprawnych. Za niewystarczające dla tego celu uznano kryteria przedmiotowe, podmiotowe, techniczno-legislacyjne i funkcjonalne. Ostatecznie za decydujące należy uznać kryterium metody regulacji, w świetle którego w stosunkach cywilnoprawnych mamy do czynienia z równorzędnością stron dysponujących autonomią. Równorzędność stron oznacza brak możliwości władczego podporządkowania jednej strony drugiej stronie [*M. Safjan*, w: *M. Safjan* (red.), Sys-

Pojęcie prawa
cywilnego

tem Prawa Prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna, t. 1, Warszawa 2012, s. 38–43 i cyt. tam literatura; zob. także *P. Sobolewski*, w: *K. Osajda* (red. serii), *W. Borysiak* (red. tomu), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2023, art. 1, Nt 6 i n.]. Niekiedy w doktrynie podkreśla się bardziej kwestię autonomiczności, niż równorzędności stron, z uwagi na to, że pozycja stron nie zawsze jest równorzędna [*Z. Radwański*, *A. Olejniczak*, Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2023, s. 7; zob. także *Z. Radwański*, Pojęcie prawa cywilnego w świetle kodeksu cywilnego (uwagi de lege lata i de lege ferenda), w: *A. Smoczyńska* (red.), Polskie prawo prywatne w dobie przemian. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Jerzemu Młynarczykowi, Gdańsk 2005].

Przykład

Ustawodawca może przez normy prawa cywilnego chronić poszczególne kategorie podmiotów, przyznając im silniejszą pozycję, np. konsumenta, osobę fizyczną zawierającą umowę bezpośrednio związaną z jej działalnością gospodarczą, gdy z treści tej umowy wynika, że nie posiada ona dla niej charakteru zawodowego, wynikającego w szczególności z przedmiotu wykonywanej przez nią działalności gospodarczej, udostępnionego na podstawie przepisów o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej.

Należy jednak przychylić się do stwierdzenia, że przyznanie pewnych przywilejów nie pozbawia stosunku cechy stosunku cywilnoprawnego, bo mogą one służyć w zasadzie przywróceniu faktycznej równości, albo też następuje w sytuacji, gdy owe przywileje nie są na tyle istotne, że prowadzą do podporządkowania jednej strony drugiej stronie [*P. Sobolewski*, w: *K. Osajda* (red. serii), *W. Borysiak* (red. tomu), Kodeks cywilny, 2023, art. 1, Nt 6.1, 7 i 7.1.]. Autonomia podmiotów, czyli możliwość podejmowania szerokiego wyboru zachowań z własnej inicjatywy podmiotów, w tym dokonywania czynności prawnych, określenia treści stosunku prawnego, dookreśla cywilnoprawną metodę regulacji.

Prawo cywilne jest zatem gałęzią prawa regulującą stosunki majątkowe i niemajątkowe (osobiste) pomiędzy autonomicznymi podmiotami w oparciu o zasadę ich równorzędności [*W. Rozwadowski*, w: *M. Safjan* (red.), System Prawa Prywatnego. Prawo cywilne

– część ogólna, t. 1, Warszawa 2012, s. 5; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2020, s. 26].

Z praktyki orzeczniczej

Sprzedaż nieruchomości jest stosunkiem cywilnoprawnym, gdyż jest uregulowana w Kodeksie cywilnym (art. 1 i 535–602 KC), a wobec tego bez wątpienia sprawa dotycząca zawarcia umowy sprzedaży lokalu mieszkalnego wchodzącego w skład zasobu mieszkalnego gminy ma charakter cywilnoprawny. (...) Rozporządzenie nieruchomości przez jej właściciela następuje w formie czynności cywilnoprawnych poprzez jej zbycie lub obciążenie. Naturą stosunków cywilnoprawnych jest równorzędność stron. Sprawa sprzedaży, czyli rozporządzenia nieruchomości przez jej właściciela nie zawiera elementu administracyjnego – władczego (post. NSA z 25.7.2012 r., I OSK 1644/12, Legalis).

Normy materialnego prawa cywilnego znajdują się w KC, ale mogą także być zlokalizowane w ustawach zawierających normy innych gałęzi prawa, np. normy administracyjnoprawne lub karnoprawne. Jak zostało wyżej wspomniane, dla oceny charakteru normy decydujące znaczenie ma cywilnoprawna metoda regulacji, a nie jej lokalizacja, czego przykładem może być GospNierU oraz PrBank.

Jeśli chodzi o zakres prawa cywilnego, w przypadku pewnych zespołów norm prawnych mogą powstać spory co do kwestii ich zaliczenia do zakresu prawa cywilnego.

Do prawa cywilnego będzie należeć prawo rodzinne według już utrwalonego w doktrynie poglądu, choć niekiedy kwestionowanego [zob. szerzej A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne*, s. 35–37; M. Safjan, w: M. Safjan (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 1, 2012, s. 61–63]. Część ogólna Kodeksu cywilnego będzie miała w tym przypadku szczególne znaczenie, ponieważ ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.) nie zawiera części ogólnej (Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne*, 2023, s. 11).

Drugim zespołem norm, co do którego bywały niegdyś w doktrynie wątpliwości, czy należy je zaliczyć do prawa cywilnego, jest prawo handlowe (lub szerzej gospodarcze). Prawo handlowe zalicza się jednak do prawa cywilnego i nie stanowi odrębnej gałęzi

Prawo rodzinne jako część prawa cywilnego

Miejsce prawa handlowego wśród dziedzin prawa

prawa, a jedynie dyscyplinę naukową i dydaktyczną [Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne, 2023, s. 13; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo cywilne, s. 33–35]. Zgodnie z art. 2 KSH w sprawach określonych w art. 1 § 1 KSH nieuregulowanych w KSH stosuje się przepisy KC. Jeżeli wymaga tego właściwość (natura) stosunku prawnego spółki handlowej, przepisy KC stosuje się odpowiednio [zob. szerzej M. Wieczorek, R. Wrzecionek (red.), Spółki osobowe. Czynności notarialne. Klauzule w aktach notarialnych. Wzory aktów notarialnych, Warszawa 2023, s. 11–22].

Ponadto, do prawa cywilnego należy również zaliczyć część norm prawa rolnego i większość norm prawa spółdzielczego (Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne, 2023, s. 14; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo cywilne, s. 38–39).

Nie należy z kolei do prawa cywilnego prawo pracy, które jest odrębną gałęzią prawa, choć zgodnie z art. 300 KP w sprawach nieunormowanych przepisami prawa pracy do stosunku pracy stosuje się odpowiednio przepisy KC, jeżeli nie są one sprzeczne z zasadami prawa pracy.

2. Źródła prawa cywilnego

Źródła prawa
cywilnego

Pojęcie źródeł prawa cywilnego jest terminem wieloznacznym. Według podstawowego ujęcia są to fakty prawotwórcze, z których wynikają normy prawa prywatnego, np. stanowienie prawa [M. Safjan, w: M. Safjan (red.), System Prawa Prywatnego, t. 1, 2012, s. 162; Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne, 2023, s. 33].

W polskim systemie prawnym dominuje co do zasady rola prawa stanowionego, co jest charakterystyczne dla systemów prawnych państw Europy kontynentalnej. Z art. 87 ust. 1 Konstytucji RP wynika zamknięty katalog źródeł prawa. Zgodnie z tym przepisem źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja RP, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia.

Konstytucja RP (ustawa zasadnicza) jest aktem prawnym stojącym najwyżej w hierarchii aktów prawnych Rzeczypospolitej Polskiej. Konstytucja RP określa przede wszystkim zasady ustroju, funkcjono-

Konstytucja RP jako
najwyższy akt
prawny

wania najważniejszych organów państwa, a także prawa i obowiązki obywateli. Wyróżnia się (*M. Safjan*) trzy obszary oddziaływania Konstytucji RP na prawo prywatne. Przede wszystkim Konstytucja RP kształtuje ogólne założenia i aksjologię systemu prawnego, które powinny być odzwierciedlone również w aktach prawa cywilnego. Ponadto, Konstytucja RP przewiduje prawa podmiotowe z zakresu sfery prywatnoprawnej. Wreszcie w prawie prywatnym regulacje konstytucyjne są w różny sposób przenoszone z Konstytucji RP, czy to poprzez bezpośrednie stosowanie jej norm, czy też pośrednie przełożenie przez ustawodawcę regulacji konstytucyjnych w ustawie. Regulacje konstytucyjne wpływają także na sposób wykładni prawa cywilnego (dyrektywa wykładni zgodnej z Konstytucją RP) [*M. Safjan*, w: *M. Safjan* (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 1, 2012, s. 167–190; zob. także *E. Łętowska*, *Wpływ Konstytucji na prawo cywilne*, w: *M. Wyrzykowski* (red.), *Konstytucyjne podstawy systemu prawa*, Warszawa 2001, s. 125–145].

Wśród ustaw najważniejszym źródłem prawa cywilnego jest KC. Kodeks dzieli się na cztery księgi.

Księga pierwsza zatytułowana Część ogólna (art. 1–125 KC) zawiera normy i instytucje wspólne pozostałym działom. Księga druga o tytule Własność i inne prawa rzeczowe (art. 140–352 KC) reguluje formy korzystania z rzeczy za pomocą bezwzględnych praw podmiotowych oraz faktyczne władztwo nad rzeczą. Księga trzecia Zobowiązania (art. 353–921¹⁶ KC) reguluje wymianę dóbr i usług, a księga czwarta Spadki (art. 922–1087 KC) zawiera normy dotyczące przejścia praw i obowiązków majątkowych w razie śmierci osoby fizycznej.

Na potrzeby niniejszego opracowania najistotniejsze znaczenie ma księga pierwsza, która składa się z następujących tytułów:

- 1) Tytuł I. Przepisy wstępne;
- 2) Tytuł II. Osoby;
- 3) Tytuł III. Mienie;
- 4) Tytuł IV. Czynności prawne;
- 5) Tytuł V. Termin;
- 6) Tytuł VI. Przedawnienie roszczeń.

Część I. Komentarz praktyczny z orzecznictwem

Oprócz KC mamy do czynienia z pozakodeksowymi źródłami prawa cywilnego, które w doktrynie dzieli się na dwie grupy:

- 1) akty normatywne wyrażające wyłącznie lub głównie normy prawa cywilnego (np. inne niż KC kodeksy, tj. KRO i KSH, a ponadto KWU, PrWeksl, PrCzek, WłLokU, SpMieszkU, Za-stRejU);
- 2) tzw. akty normatywne kompleksowe – regulujące całościowo poszczególne dziedziny stosunków społecznych, wyrażające zarówno normy prawa cywilnego, jak i prawa administracyjnego, a nawet karnego (np. GospNierU, Och-LokU, PrBank) [P. Machnikowski, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2023, art. 1, Nb 5].

Z perspektywy notarialnej najistotniejszymi źródłami prawa cywilnego będą kodeksy: KC, KRO i KSH, a wśród pozakodeksowych źródeł KWU, WłLokU, GospNierU, SpMieszkU, PrSpółdz, PrStow, PrWeksl, PrCzek, OchLokU, NierCudzU, PrWod, PrBank, FundU, UstRoLU, PlanZagospU, ZasZarzMieniemPU, ZagospWspGrU, LasU, KościółKatU.

Wskazówka praktyczna

W przypadku pozakodeksowych źródeł prawa cywilnego trzeba zwerifikować, czy i w jakim zakresie odsyłają one do stosowania KC odpowiednio lub wprost. Należy pamiętać, że co do zasady przepisy księgi pierwszej (części ogólnej) KC stosuje się wprost, a nie odpowiednio na całym obszarze prawa cywilnego [tak P. Machnikowski, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny, 2023, art. 1, Nb 7].

Poza ustawami źródłem prawa cywilnego może być także ratyfikowana umowa międzynarodowa. Zgodnie z art. 91 ust. 1 Konstytucji RP ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy. W przypadku umów międzynarodowych ratyfikowanych za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie mają one pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową (art. 91 ust. 2 Konstytucji RP). Jeżeli

wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo przez nią stanowiące jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami.

Przykład

Jako przykład można wskazać prawo unijne, np. istotne w praktyce notarialnej rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 650/2012 z 4.7.2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L Nr 201, s. 107 ze zm.).

Rozporządzenia znajdują się w hierarchii aktów prawnych niżej niż ustawy. Rozporządzenia są wydawane przez organy wskazane w Konstytucji RP, na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i w celu jej wykonania. Upoważnienie powinno określać organ właściwy do wydania rozporządzenia i zakres spraw przekazanych do uregulowania oraz wytyczne dotyczące treści aktu (art. 92 ust. 1 Konstytucji RP).

Przykład

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 15.2.2016 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie teleinformatycznym (Dz.U. z 2016 r. poz. 312 ze zm.).

W dyskusji nad kwestią źródeł prawa pojawia się także pytanie o rolę zwyczaju, orzecznictwa i nauki prawa.

Zwyczaj stanowi powszechnie stosowana w danym okresie, w danym środowisku i w danych stosunkach społecznych praktyka określonego postępowania. Zwyczaj nie jest faktem prawotwórczym, ale uzyskuje doniosłość prawną pośrednio z uwagi na liczne odesłania zawarte w przepisach prawa (*Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne, 2023, s. 34*).

Utrwalona praktyka może się odnosić do grup profesjonalnych, przeważnie o ukształtowanym obliczu i dłuższych tradycjach zawodowych, w tym notariuszy [*M. Safjan, w: M. Safjan (red.), System Prawa Prywatnego, t. 1, 2012, s. 219*].

W przypadku części ogólnej prawa cywilnego ustalone zwyczaje będą dookreślały skutki czynności prawnej (art. 56 KC), sposób wykładni oświadczenia woli (art. 65 § 1 KC), a także warunkowały milczące przyjęcie oferty (art. 69 KC).

Natomiast prawo zwyczajowe jest już nie tylko powszechną i stałą praktyką postępowania opartą o społeczne przekonanie (tzw. *opinio necessitatis*), ale istotne jest w tym przypadku występowanie norm, których nieprzestrzeganie jest związane z sankcją państwową. W związku z katalogiem źródeł prawa powszechnie obowiązującego rola prawa zwyczajowego jest drugorzędna, chociaż nie wyklucza się całkowicie możliwości występowania norm prawa zwyczajowego w polskim systemie prawnym (A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo cywilne, s. 84–85; Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne, 2023, s. 36–37).

Z kolei orzecznictwo nie stanowi źródła prawa określonego w Konstytucji RP, lecz niekiedy podkreśla się jego prawotwórczą rolę z uwagi na jego wpływ na wykładnię i stosowanie prawa cywilnego [M. Safjan, w: M. Safjan (red.), System Prawa Prywatnego, t. 1, 2012, s. 236–253].

3. Wykładnia prawa cywilnego

3.1. Uwagi wstępne

Pojęcie wykładni

Wykładnia to proces ustalenia rzeczywistego sensu normatywnego przepisów prawnych, tj. ustalenia treści wyrażonych w nich reguł zachowania (norm) (A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo cywilne, s. 118). Proces wykładni ma na celu rekonstrukcję norm prawnych z przepisów prawa.

W nauce prawa wyróżnia się wiele rodzajów wykładni oraz kryteriów kwalifikacji dyrektyw wykładni.

Rodzaje wykładni

Wśród rodzajów wykładni z uwagi na podmiot, który jej dokonuje, wyróżnia się wykładnię autentyczną (dokonywaną przez organ, który wydał przepis prawny), wykładnię legalną (dokonywaną przez organ upoważniony do ustalania wiążącej wykładni przepisów prawa), wykładnię praktyczną (dokonywaną przez organ stosujący

prawo) oraz wykładnię doktrynalną (w pracach naukowych) (A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne*, s. 120–121).

W odniesieniu do kwestii, co podlega wykładni, obecnie dominuje pogląd wskazujący na konieczność każdorazowego dokonywania wykładni w procesie stosowania prawa (*omnia sunt interpretanda*). Według odmiennego poglądu – tzw. teorii klaryfikacyjnej – tylko niejasne przepisy powinny podlegać wykładni, przepisy o jasnej treści już z kolei nie, ponieważ są rozumiane bezpośrednio (*clara non sunt interpretanda*). Rację należy przyznać pierwszemu pogładowi wyrażanemu przez zwolenników teorii derywacyjnej z uwagi na to, że w procesie wykładni każdorazowo trzeba ustalić znaczenie znaków pisarskich, a poza tym uwzględnienie kontekstu systemowego i funkcjonalnego jest potrzebne dla ustalenia owej jasności przepisu (zob. szerzej Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne*, 2023, s. 67–74; Z. Radwański, *Uwagi o wykładni prawa cywilnego*, RPEiS 2009, z. 1, s. 9–12; M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady – reguły – wskazówki*, Warszawa 2017, s. 72–78).

Proces wykładni powinien uwzględniać kolejno wykładnię językową (inaczej nazywaną gramatyczną), wykładnię systemową i wykładnię funkcjonalną. Wskazany podział jest najczęściej rozpowszechniony w doktrynie, choć zdarzają się także stanowiska wyróżniające również i inne dyrektywy wykładni (wykładnia logiczna, zob. szerzej A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne*, s. 121–122; wykładnia doktrynalno-sądowa uwzględniająca w wykładni wypowiedzi doktryny i judykatury zob. szerzej G. Jędrejek, *Wykładnia przepisów prawa cywilnego*, Warszawa 2020, s. 52–54).

Spornym zagadnieniem jest, czy wykładnię można zakończyć przykładowo na etapie wykładni językowej z uwagi na jasność jej rezultatu, czy też w każdej sytuacji należy kontynuować proces wykładni z zastosowaniem wszystkich dyrektyw wykładni. Niekiedy przyjmuje się, że wykładnię funkcjonalną należy stosować subsydiarnie i należy się do niej uciekać dopiero w sytuacji, gdy wcześniej zastosowane reguły prowadziły do absurdu lub nie dały rezultatów niebudzących wątpliwości (zob. szerzej G. Jędrejek, *Wykładnia*, s. 83, 89–92). Niemniej trzeba zgodzić się ze stanowiskiem, że wykładnię należy zakończyć dopiero po ukończeniu procesu z wykorzystaniem wszystkich dyrektyw wykładni, przy czym, gdy po zastosowaniu dy-

Teoria klaryfikacyjna

Proces wykładni

Wykładnia funkcjonalna

Zakończenie wykładni

rektyw wykładni językowej i systemowej uzyskano jasny rezultat, wykorzystanie wykładni funkcjonalnej następuje niejako w celu dodatkowego potwierdzenia tego wyniku lub wzmocnienia argumentacji jurydycznej (Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne*, 2023, s. 73–74; Z. Radwański, *Uwagi*, s. 15–16). Oczywiście, przyjąć trzeba zgodnie z utrwalonym stanowiskiem doktryny, że odejście od jednoznacznego wyniku wykładni językowej i przyznanie prymatu wykładni funkcjonalnej powinno mieć miejsce tylko wyjątkowo, gdyby wykładnia językowa prowadziła do absurdu, rażącej niesprawiedliwości, sprzeczności z podstawowymi założeniami systemu prawnego, względami społecznymi lub moralnymi (A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne*, s. 125; podobnie też Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne*, 2023, s. 73–74 i cyt. tam orzecznictwo).

Z praktyki orzeczniczej

(...) wolno odstąpić od sensu językowego wykładni, mimo że przepis jest jasny i oczywisty, gdy prowadzi to do rażąco niesprawiedliwych lub irracjonalnych konsekwencji, gdy przemawiają za tym szczególnie ważne racje prawne, społeczne, ekonomiczne lub moralne, gdy językowe znaczenie przepisu pozostaje w oczywistym konflikcie lub sprzeczności ze znaczeniem innych norm systemu, zwłaszcza gdy te normy mają wyższą moc prawną, gdy znaczenie to prowadzi do rażąco niesprawiedliwych rozstrzygnięć lub pozostaje w oczywistej sprzeczności z powszechnie akceptowanymi normami moralnymi, albo gdy znaczenie to prowadzi do konsekwencji absurdalnych z punktu widzenia społecznego lub ekonomicznego [uchw. SN(7) z 25.4.2003 r., III CZP 8/03, OSNC 2004, Nr 1, poz. 1, s. 1].

Notariusz z uwagi na swój szczególny status powinien przywiązywać szczególną wagę do procesu wykładni przepisów. W doktrynie i orzecznictwie przyjmuje się, że notariusz powinien przy dokonywaniu wykładni uwzględnić bezpieczeństwo obrotu prawnego i wiarygodność [uchw. SN z 18.12.2013 r., III CZP 82/13, OSNC 2014, Nr 10, poz. 101; P. Marquardt, w: A.J. Szereda (red.), *Notariat. Czynności notarialne*, Warszawa 2021, Legalis, § 2, pkt IV, ppkt 1, lit. a]. W przypadku oczywistej i rażącej obrazu przepisów prawa notariusz odpowiada dyscyplinarnie (art. 50 PrNot). Dla oceny owego kry-

terium oczywistego naruszenia prawa ma znaczenie rodzaj, waga i rozmiar błędu popełnionego przy stosowaniu lub wykładni prawa [wyr. SN z 26.11.2014 r., SDI 35/14, OSND 2014, poz. 92; *K. Beger-Smurzyński*, w: *A.J. Szereda* (red.), *Notariat. Czynności notarialne*, Warszawa 2021, Legalis, § 2, pkt I, ppkt 9, lit. g].

W kontekście art. 81 PrNot w doktrynie przywoływano pogląd SN przyjęty za utrwaloną literaturą dotyczący obowiązków notariusza w zakresie wykładni przepisów [R. *Greszta*, *Wpływ orzecznictwa sądowego na stosowanie prawa przez notariusza*, w: *L. Leszczyński, B. Liżewski, A. Szot* (red.), *Precedens sądowy w polskim porządku prawnym*, Warszawa 2018, Legalis, § 3 i cyt. tam niżej wymienione orzecznictwo].

Z praktyki orzeczniczej

Z kolei wskazać trzeba, że w literaturze przeważa pogląd, iż notariusz powinien znać powszechnie przyjętą wykładnię obowiązujących przepisów i nie wolno mu popełnić błędu co do prawa, gdy chodzi o problem nie stanowiący przedmiotu kontrowersji, lub taki, który jest rozwiązany przez ustalone orzecznictwo. Można zatem uznać, że w przypadku zagadnień spornych, niejednocie wykładanych w doktrynie i orzecznictwie, notariusz ma prawo wyboru określonego stanowiska i przyjęcia idącego za nim sposobu zredagowania aktu notarialnego i nie ponosi odpowiedzialności, jeśli w wyniku odmiennej wykładni dokonanej przez organy stosujące prawo, strony poniosły szkodę, o ile pouczył je o istniejących kontrowersjach i o ewentualnych skutkach wyboru każdej z możliwości (wyr. SN z 5.2.2004 r., III CK 271/02, Legalis).

W kontekście wykładni przepisów prawa cywilnego istotna w praktyce notarialnej będzie kwestia art. 80 § 2 PrNot nakładająca na notariusza przy dokonywaniu czynności notarialnych obowiązki czuwania nad należyтым zabezpieczeniem praw i słusznym interesów stron oraz innych osób, dla których czynność ta może powodować skutki prawne. Uważa się, że przy interpretacji przepisów prawa cywilnego z uwagi na zasadę równorzędności podmiotów należy zważać na interesy wszystkich stron stosunku cywilnoprawnego i z tego względu sięgać do funkcjonalnych reguł wykładni, w tym analizować skutki społeczne zastosowania danej normy, a także uwzględnić wymagane cechy prawa cywilnego, takie jak elastycz-

ność, zapewnienie uczciwości i zaufania między podmiotami (Z. Radwański, Uwagi, s. 13).

Wskazówka praktyczna

Przy dokonywaniu wykładni przepisów prawa cywilnego zasadne jest każdorazowo sięgać do wszystkich trzech dyrektyw wykładni, nawet jeśli językowe brzmienie wydaje się od razu jasne.

Rodzaj wykładni
ze względu
na rezultat

W odniesieniu do rezultatu wykładni można uzyskać wykładnię:

- 1) stwierdzającą – pozajęzykowe metody wykładni potwierdzają rezultat wykładni językowej;
- 2) rozszerzającą – pozajęzykowe metody wykładni prowadzą do przyjęcia szerszego zakresu normowania, niż wynika z wykładni językowej;
- 3) ścieśniającą – pozajęzykowe metody wykładni prowadzą do przyjęcia węższego zakresu normowania, niż wynika z wykładni językowej;
- 4) derogującą – pozajęzykowe metody wykładni prowadzą do przyjęcia, że przepis nie ma doniosłości normatywnej, inaczej niż by to wynikało z wykładni językowej (Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne, 2023, s. 74).

3.2. Wykładnia językowa

Charakterystyka
wykładni językowej

Pierwsza z nich odwołuje się do reguł znaczeniowych (semantyki) i składniowych powszechnego języka etnicznego, przy czym trzeba także wziąć pod uwagę swoiste reguły dla języka środowiska prawniczego (Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne, 2023, s. 69–70).

Dokonując wykładni, trzeba w pierwszej kolejności zweryfikować, czy w danym akcie występuje definicja legalna danego zwrotu, ewentualnie w razie jej braku powszechnie ustalone w języku prawniczym znaczenie (jeśli takiego brak, to w innym języku specjalistycznym), a w ostateczności znaczenie przyjęte w języku powszechnym, ustalone z pomocą słowników języka polskiego [L. Morawski, Zasady wykładni prawa, Toruń 2014, s. 116–117; Z. Radwański, M. Zieliński, w: M. Safjan (red.), System Prawa Prywatnego. Prawo cywilne

– część ogólna, t. 1, Warszawa 2012, s. 519–522; odmiennie, krytycznie G. Jędrejek, Wykładnia, s. 74–75].

Przykłady

Wykładnia zwrotu nieruchomości opiera się na definicji legalnej (art. 46 § 1 KC). Zwrot czynność prawna nie posiada definicji legalnej, a zatem trzeba się odwołać do znaczenia przyjętego w języku prawniczym.

W odniesieniu do definicji legalnych zawartych w KC, należy się zgodzić z poglądem, że mają zakres zastosowania obejmujący także inne ustawy z danej dziedziny, chyba że te ustawy wprost to wyłączają [Z. Radwański, M. Zieliński, w: M. Saffjan (red.), System Prawa Prywatnego, t. 1, 2012, s. 520]. Przykładem takiego wyłączenia może być także wprowadzenie własnej definicji przez dany akt normatywny. Zwraca się także uwagę, że specyfika prawa cywilnego powoduje, że w pewnych przypadkach „odczytanie definicji legalnych zawartych w systemie prawa cywilnego nie może nastąpić bez uwzględnienia treści czynności prawnej” (na przykładzie świadczenia niepodzielnego A. Pyrzyńska, Kilka uwag o wykładni prawa cywilnego, SPP 2015, Nr 2, s. 150).

Ustalając znaczenie danego zwrotu, nie można pominąć reguły, zgodnie z którą co do zasady racjonalny ustawodawca tym samym zwrotom przypisał to samo znaczenie, a różnym zwrotom różne znaczenie.

Znaczenie zwrotu

Z praktyki orzeczniczej

Regułom języka normatywnego odpowiadają określone dyrektywy wykładni językowej, w myśl których:

- przy tłumaczeniu znaczenia normy należy jej przypisać takie znaczenie, jakie ma ona w języku potocznym, chyba że ważne względy przemawiają za odstępstwem od tego znaczenia,
- wolno odstąpić od znaczenia literalnego (potocznego) danego przepisu, gdy znaczenie to pozostaje w oczywistym konflikcie lub sprzeczności ze znaczeniem innych norm systemu, gdy prowadzi do absurdalnych z punktu widzenia społecznego lub ekonomicznego konsekwencji, gdy prowadzi do rażąco niesprawiedliwych rozstrzygnięć lub pozostaje w oczywistej sprzeczności z powszechnie akceptowanymi normami moralnymi (wyr. SN z 8.5.1998 r., I CKN 664/97, OSNC 1999, Nr 1, poz. 7, s. 25).

Przejdź do księgarni →

ksiegarnia.beck.pl